Երկրորդ Ամենափրկիչ խաչարձանը Մամիկոնեանց իշխանութեան մէջ գտնւում է Մարց գիւղից դէպի արեւելա–հարաւ հինգ կիլոմետրի չափ հեռաւորութեան վրայ, այժմ «Ճգնաւորի Թալայ» կոչուած գիւղացիներից։ Այստեղ մի փոքրիկ հարթութեան վրայ, անտառի բացատում, մեծ ու փոքր խաչքարերի մի խումբ կայ, երկուսը 1231 և 1245 թուականներով, նրանց մէջ և 1285 թուից Ամենափրկիչ կոչուած խաչը՝ նման Դսեղի յուշարձանին։

Խաչի բարձրութիւնն է պատուանդանով մօտաւորապէս 3,50 մետր (բուն խաչքարը 1,62×0,95 մ., վերին պատուանդանի բարձրութիւնը 0,53, լայնքը 1,29 մետր, գոռնէզաւոր պատուանդանը 1,33 մ. բարձր և 1,55 մ. լայնքը), յետեւը այսպիսի արձանագրութեամբ (պատկ. 42).

1. + Ի թվս ՉԼԴ (= 1285).
2. Կանգնեցաւ խաչըս (s!) ի Նեղ եւ ի դա
3. ռն ժամանակս թագաւորութե
4. Դեմետրի որդոյ Դաւթի ի հայրապետութե ՏՆ
5. Ցհանիսի թոռն Դաւիթին։ Ես Թոմա քահանա
6. եւ եղբայր իմ Տիրացու կանգնեցաք զամենափրկ(ի)
7. չ յիշատակ հաւր մերո Գրիգոր քահանայի եւ մաւր մեր . .
   (կոտրած երկու տառ)
8. յԹիւն Բանուչահի։ եւ քվերաց մերոց Տիրանց . .
   (մի կամ երկու տառ կոտրած)
9. եւ ? Տիրամարին։ եւ Տիկնանցին։ եւ Տիրոցին եւ փեսա . .
   (ից կոտրած)
10. . . (մե կոտրած) ան պատճառ քահանայից Խաչատուր (s!) եւ . . (կոտրած)
11. եւ Մարգարին։ Ով ՏԾայսերք որք երկրպագէք
12. . . (զմե կոտրած) ղուցելքս յիշեցէք ի Քն (1)։

Մարցի Ամենափրկիչը (պատկ. 43) շատ է նման Դսեղին, գուցէ և հէնց նոյն Վահրամ արուեստաւորի գործը, միայն համեմատաբար աւելի լայն է և կարճ։ Ճակատի վերին մասը ջարդուած է, ուստի և դժուար է ասել, չկա՞ր արդեօք Ամենակալը, որ Դսեղում կայ, թէ ոչնչացած է. բայց մնացած մասերի նմանութիւնը ակներև է։ Խաչի ցուցանակի վրայ միայն երկրորդ տողն է կարդացւում, առաջինը ջարդուած է և մի փոքր մասը միայն նկատելի «. . . . . /աւոր հրէից»․ ցուցանակի տակից երեւում է «աջ ՏՆ», պատկերը և ընդաւոր գրերը, իսկ դորա տակը «հոգի ՏՆյ» աղաւնակերպ պատկերով։ Ցուցանակի երկու կողմից իրենց սովորական տեղերում, արեգակը ճառագայթաւոր սկաւառակի մէջ առասպելական թռչունի մէջքին, մօտը բարձրաքանդակ «Ա», իսկ միւս կողմը լուսինը ցլանման, մէջքը զարդարուն լաթով ծածկուած կենդանու վրայ, կողքին «Լ» գրած։ Այստեղ ևս խաչափայտի վերին և հորիզոնական թևերի ծայրերը խաչաձեւ վերջացած։ Խաչեցեալը թէև գլուխը թեքել է դէպի աջ, բայց չի նայում մօրը, որ բռնել է որդու խաչից պոկուած թևը և համբուրում է։

Յովհաննէս, Նիկոդիմոս և Յովսէփ նոյն դիրքն ունին, ինչպէս և Դսեղում. կըրկնւում է մինչև իսկ Յովհաննու կոչկի սրաքիթ ձևը։ Միայն Յովսէփի թևի վրայ ձգուած է «կտաւ», որ չի նկատւում միւսների վրայ. բայց այստեղ էլ պակասում է «ձեռք, որ գերկինս արարին» ևն. մակագրութիւնը։ Յովսէփ գլուխը վեր է բարձրացրել և երգում է «ոՔ ՏԾ», խոշոր և դուրս ընկած տառերով գրուած բերանի մօտից, ինչպէս և Մամիկոնի խաչարձանի վրայ, արմաւենիկի զարդերի և ցողունների մէջ խառն։ Գողգոթայի բլուրը այստեղ ևս ձևաւորած հինգ կամարներով, ինչպէս և Դսեղում, մէջտեղի կամարի տակ Ադամի գլուխը, ընդհանուր ձևակերպութեամբ նման և՛ Մամիկոնի խաչարձանին, միայն այնտեղ եօթ կիսակամարով՝ տարածութեան մեծ լինելու պատճառով։ Խաչքարի դաշտը ծածկուած է արմաւենիկների և ցողունների սիրուն քանդակներով, երեքի մէջ էլ մօտաւոր նմանութեամբ։ Բայց նրանց մեծ և առանձնայատուկ նմանու-

(1) Երկրորդ տողում առաջին բառի ց-ի մէջ ու գրած։ Նոյն տողում երկրորդ բառի ս-ն չ-ի բոլորակի մէջ. վեցերորդ տողի վերջին վանկի ա-ն ց-ի բոլորակի մէջ. Նոյն տողի վերջին բառի առաջին վանկի զ-ի բոլորակի մէջ ամ գրուած։ Ընդգծուածները կցումներով։ Ամբողջ արձանագրութեան մեծութիւնը 1,62×0,92 մ., տողի մէջ գրի բարձրութիւնը 7 սմ.։